

JOSÉ LUÍS
PEIXOTO

Cimitirul
de plane

Traducere din limba portugheză de
Clarisa Lima

RESURRECTURIS

„Dar soarta celor ca noi este să înfruntăm lumea ca niște orfani, alergând ani în șir după fantomele părinților noștri dispăruți. N-avem de ales: trebuie să ne ducem misiunea până la capăt cât putem de bine, pentru că nu avem voie să ne odihnim până nu facem acest lucru.“¹

Kazuo Ishiguro, *Pe când eram orfani*

1. Kazuo Ishiguro, *Pe când eram orfani*, traducere de Magda Teodorescu, Editura Polirom, 2003, p. 390.

„Și Mă rog nu numai pentru ei, ci și pentru cei ce vor crede în Mine prin cuvântul lor. Mă rog ca toți să fie una, cum Tu, Tată, ești în Mine, și Eu în Tine; ca și ei să fie una în noi, pentru ca lumea să creadă că Tu m-ai trimis. Eu le-am dat slava, pe care Mi-ai dat-o Tu, pentru ca ei să fie una, cum și noi suntem una. Eu în ei, și Tu în Mine; pentru ca ei să fie în chip desăvârșit una, ca să cunoască lumea că Tu M-ai trimis, și că i-ai iubit, cum M-ai iubit pe Mine. Tată, vreau ca acolo unde sunt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat Tu, ca să vadă slava Mea, slavă pe care Mi-ai dat-o Tu; fiindcă Tu M-ai iubit înainte de întemeierea lumii. Neprihănitule Tată, lumea nu Te-a cunoscut; dar Eu Te-am cunoscut, și aceștia au cunoscut că Tu M-ai trimis. Eu le-am făcut cunoscut Numele Tău și li-L voi mai face cunoscut, pentru ca dragostea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei, și Eu să fiu în ei.“

Ioan, 17, 20-26

Când m-am îmbolnăvit, am știut imediat că aveam să mor.

În ultimele luni din viața mea, când mai puteam încă să merg pe jos de la casa noastră la atelier, mă așezam acolo pe o stivă de scânduri, fără să fiu în stare să ajut nici măcar la cele mai simple lucruri: să dau la rindea tocui unei uși, să bat un cui; mă uitam cum lucra Francisco, concentrat, învăluit de o ceață din fire de rumeguș. Așa eram și eu în tinerețe. În după-amiezile acelea, la imposibil de mult timp de când nu mai eram tânăr, mă încredințam că nu mă vede nimeni, iar când nu mai suportam, îmi sprijineam capul în mâini. Sprijineam greutatea imensă a capului meu: lumea; îmi acopeream ochii cu mâinile ca să pot suferi în întuneric, într-o tăcere prefăcută. După aceea, în ultimele săptămâni din viața mea, m-am dus la spital.

Marta n-a venit niciodată la spital să mă viziteze. Era însărcinată cu Hermes. Era în ultimele luni, iar Marta a avut nevoie de multe îngrijiri în timpul sarcinii, căci așa e ea clădită. Dintr-odată, mi-o amintesc pe când era mică și atât de fericită pe trotineta cumpărată la mâna a doua, îmi amintesc când se ducea la școală, îmi amintesc atâtea lucruri. În timp ce eu eram în spital, așteptând să mor, Marta era în alt spital, nu foarte departe, așteptând să-l nască pe Hermes.

— Ce mai face tata? întreba Marta, culcată, nepieptănată, cu cearșafurile de spital acoperindu-i burta.

— Ce să facă, tot așa răspundea cineva, minșind. Cineva care nu era nici soția mea, nici Maria, nici Francisco, căci nici unul din ei nu avea putere să o mintă.

În ultima după-amiază pe care am mai trăit-o, au venit să mă vadă soția mea, Maria și Francisco. Cât timp am fost bolnav, Simão n-a vrut să mă viziteze nici măcar o dată. Era duminică. Eu eram izolat de ceilalți bolnavi, căci urma să mor. Încercam să respir, iar respirația mea era un zumzet gros, răgușit, care umplea camera. La picioarele patului, soția mea plângea, înecându-se în lacrimi, cu chipul schimonosit de durere: suferința. Fără să le aleagă, pronunța vorbele în urlete întinse, chinuite, lungi, întrerupte numai de clipe în care își trăgea lacom sufletul. Erau vorbe care ardeau înlăuntrul corpului ei slăbit, îmbrăcat cu o jachetă tricotată, o fustă bine păstrată, pantofii lustruiți.

— Of, bărbatul meu drag prietenul meu cel mai bun, c-o să rămân singură fără tine, bărbatul meu bun omul meu prietenul meu cel mai bun.

Maria plângea și încerca să-și îmbrățișeze mama, să o consoleze, căci, în pieptul lor, simțeau amândouă același gol definitiv și îngrozitor pe care și eu l-aș fi simțit dacă într-o zi aș fi pierdut-o pe una dintre ele. Francisco se uita pe geam. Încerca să nu vadă. Încerca să nu știe lucrul pe care îl știa deja. Încerca să fie bărbat. După aceea, grav, s-a apropiat de mine. Într-un timp etern și concret, m-a mângâiat pe față, apoi și-a pus mâna pe mâna mea. Pe noptieră, pe suprafața de fier cenușiu, a descoperit un pahar cu apă și un bețisor de lemn cu puțină vată la capăt. A înmuiat

vata în apă și mi-a așezat-o pe gura uscată și deschisă. Am mușcat-o din toate puterile, iar Francisco a fost surprins să simtă, pentru ultima oară, puterea mea. A retras bețișorul cu vata. M-a privit și a plâns și el, căci nu se mai putea abține. Maria l-a strâns în brațe și i-a vorbit ca atunci când era mic:

— Nu-ți fie teamă, băiețel, că n-o să te lăsăm singur. O să avem grijă de tine.

Toată puterea mea. Mi-am folosit toată puterea și nu am reușit să scot decât un sunet oribil de muribund. Voiam să le spun lui Francisco și Măriei că nici eu nu aveam să-i las singuri, niciodată, voiam să le spun că eu eram cel mai bun prieten pe care îl aveau în viață, că nu aveam să-i las niciodată singuri, că o să fiu tatăl lor pentru totdeauna, că o să am grijă de ei și o să îi apăr. În loc de toate astea, mi-am folosit toată puterea și nu am reușit decât să scot un sunet oribil, de muribund. Sunetul unei voci care nu mai putea vorbi, sunetul unei voci care, folosindu-și toată puterea, nu reușea să producă decât un zgomot răgușit din gât, un sunet oribil, un sunet de muribund. S-au uitat la mine și au plâns și mai tare, și au simțit în piept tot golul acela îngrozitor, negru, adânc, adânc, pe care și eu l-aș fi simțit dacă într-o zi l-aș fi pierdut pe unul din ei.

S-au dus acasă la Maria și fiecare din ei a rămas uitat într-un colț, închis în suferință. Departe, apărută, Ana avea doi ani și se afla acasă la bunicii ei din partea tatălui. Lipsiți de apărare, soția mea, Maria și Francisco așteptau să sune telefonul. Așteptau să sune cineva de la spital cu vestea că murisem. Așa spusese infirmiera:

— În principiu, vă sunăm chiar azi. Sunăm imediat cum decedează soțul dumneavoastră.

Așa spusese infirmiera. Fără să observe, poate, că soția mea nici nu mai era. Fără să observe că vorbele pe care i le spunea se pierdeau fără ecou prin întunericul ei.

Fără grabă, noaptea. Cu nemăsurata lipsă de grabă a lucrurilor universale, noaptea a acoperit toate locurile din lume care se aflau acolo, toate: casa Mariei, bibelourile imitând porțelanul pe etajere, cuverturile pe canapele, colțurile îndoite ale covoarelor, lustrele imitând cristalul, reproducerile înrămate după picturi; și casa cu petrecerile de aniversare la care cântam, fals, mulți ani trăiască, aplaudam, fiecare în ritmul lui, și râdeam; și casa petrecerilor de Crăciun, când mă așezam pe canapea și se punea o față de masă cu imprimeu cu brazi și clopoței și se foloseau paharele cu picior înalt. În casa aceea, fiecare dintre ei a rămas uitat într-un colț, în suferință.

La ora nouă seara, a sunat telefonul. Telefonul a sunat o vreme îndelungată, pentru că nimeni nu voia să răspundă, pentru că toți se temeau să răspundă, pentru că toți știau cu foarte mare certitudine că în clipa în care răspundeau se va duce definitiv acea ultimă speranță, se vor termina cei trei ani ai bolii mele care, dintotdeauna s-a știut, avea să mă ducă la moarte, avea să mă ducă până la telefonul acela care suna și la care nimeni nu voia să răspundă. Telefonul a sunat. Sunetul a străpuns casa și pieptul soției mele, al Mariei și al lui Francisco. A răspuns soțul Mariei. Vorbele lui într-o suspendare neagră a timpului, într-o umbră a timpului:

— Da, da. Bine. Am să le spun. S-a apropiat de copiii mei și de soția mea și le-a spus. Un zid invizibil între chipul lui și vorbele spuse de el. Un zid invizibil între lume și vorbele spuse de el. Un zid care nu îngăduia înțelegerea

imediată a unor vorbe atât de simple. Tocmai se născuse Hermes.

Tocmai se născuse Hermes.

Cuvintele au fost:

— S-a născut băiețelul Martei.

Tocmai se născuse Hermes.

La spital, Marta se odihnea. Și nimeni nu știa cum să fie fericit, dar fericirea era extrem de puternică și creștea înlăuntrul lor. De parcă ar fi avut un izvor de apă în piept, iar apa aceea ar fi fost fericirea. S-a produs un miracol care a preschimbat lacrimile în lacrimi. Și aveau mâinile puse pe piept și pleoapele coborâte foarte încet peste ochi, pentru a simți ploaia blândă a acelei fericiri care îi acoperea, îi inunda.

A trecut o oră. Telefonul a sunat iarăși.

Eu tocmai murisem.

Lumina dimineții nu simte geamurile curate ale ferestrei în clipa în care trece prin ele, așternându-se apoi pe notele de pian care se revarsă din aparatul de radio și plutesc prin aerul din bucătărie. Așternută pe notele de pian, lumina dimineții se oprește, punctată, pe reflexele faianței albe de pe pereți, pe colțurile mesei placate cu furnir, în picăturile de apă atârânănd de pe marginea oalelor spălate și puse la scurs, cu gura în jos, pe chiuvetă.

Trece soția mea. Nu observă agitația invizibilă, luminoasă a notelor de pian, pe care le lasă în urmă în timp ce trece. Ușoară, trece cu mânecile suflecate până la coate. Fără să-și dea seama, poartă pe chip limpezimea dimineții. Iese pe hol. Pielea ei strălucește sub umbre. Pașii ei înăbușiți de mochetă nu se deosebesc de liniște. Se apropie de ușa deschisă a sufrageriei ca să zâmbească, privind la corpul mic al lui Íris, așezată pe covor, înconjurată de jucării și bucăți rupte din jucării de plastic: picioare de păpuși.

Soția mea rămâne astfel, timp de o clipă. Íris are aproape trei ani și nu simte privirea care o acoperă și o protejează. Cât timp durează momentul acela, soția mea nu are vârstă și nu simte mărimea casei Mariei, marcată de trosnete de mobile ce se aud la distanță: dulapul plin de rochii demodate din camera Mariei și a soțului ei, din capătul holului; divanul de fier și de arcuri pe care soția mea îl întinde în fiecare seară, înainte să se culce, și pe care

Îl strânge când se trezește, în sufragerie, la mijlocul holului; frigiderul, întristându-se la notele care ies din radio, în celălalt capăt al holului.

Íris s-a născut când din mine nu mai rămâneau decât discuțiile și fotografiile. Íris încă nu înțelege toate discuțiile și nu observă fotografiile oamenilor pe care nu îi cunoaște. Are ochii albaștri ca marea din ilustrațiile de vacanță și are părul lung terminat în cârlionți care îi curg pe umeri și pe spate. E un copil frumos, sălbatic. În unele zile, își ia avânt și aleargă cu picioarele ei mici, se repede glonț până la canapea și râde. Acum stă cuminte și se joacă cu păpușile. Ca în fiecare dimineață, Íris s-a trezit când Maria s-a dus să o trezească pe sora ei ca să meargă la școală. La masa din bucătărie, Ana, pe jumătate adormită, nu voia să răspundă la întrebările pe care i le punea Íris, insistentă. Maria umbla de colo-colo căutând lucruri, batiste, chei, și punându-le în geantă. Soția mea o grăbea pe Ana, care nu mai termina odată de mâncat cerealele. În iulie se terminase școala, dar Maria continua să o ducă pentru că era acolo o profesoară care, pentru o mică sumă de bani, avea în continuare grijă de copii, îi învăța socoteli și le dădea teme pentru acasă. Ca în fiecare dimineață, soția mea a luat-o pe Íris în brațe și s-au apropiat de fereastră ca s-o vadă pe Ana, în șorțuleț cu dungi, depărtându-se de-a lungul străzii, alergând ca să țină pasul cu mama ei, rămânând în urmă, alergând iar, rămânând în urmă, alergând și dispărând împreună cu mama ei după colț.

Acum, Íris stă cuminte și se joacă cu păpușile:

— Nu vrei să papi? De ce nu vrei să papi? Întreabă ea păpușa, în timp ce apropie o lingură mică de gura ei de plastic. După aceea o piaptână. După aceea, o culcă. O

clipă, se uită la ea cum doarme, apoi o trezește. Îi schimbă hainele și încearcă iar să-i dea de mâncare.

Soția mea se întoarce la bucătărie. Pe ceștile atârinate în dulap, pe fructieră, pe tacâmurile spălate, pe coada măturii, pe cârpele agățate de peretele de deasupra chiuvetei, pe cutia de chibrituri cu pete de grăsime, pe ceainicul de pe aragazul stins, ochii ei recunosc pacea dimineții. Deschide fereastra și, după ce alege câteva cârlige și o rufă din ligheanul plin, se apleacă peste pervaz ca să o întindă. Apoi repetă gesturile. Și, de fiecare dată când se apleacă să prindă niște pantaloni de-ai soțului Mariei sau o bluză de-a Mariei sau un maiou de corp de-al nepoatelor, e învăluită de un crâmpei de muzică de pian, care umple bucătăria cu forța unei brize. Iar de fiecare dată când se apleacă peste pervaz și trage de sfoară ca să înfigă un cârlig, se gândește că Lisabona și lumea sunt enorme. Trupul ei, aplecându-se pe fereastra etajului al treilea al unei clădiri din Benfica, simte puțin din ceea ce ar putea fi experiența zborului. Exact în acest moment se gândește la fiul nostru Francisco, plecat ieri, în zori, la maratonul de la Jocurile Olimpice, de parcă ar fi plecat spre o iluzie. Gândul acela se aflase tot timpul pe sub toate celelalte gânduri, ca jarul care, uneori, se trezește într-o flăcără. Mai întâi, mândria: fiul nostru, băiatul nostru; greutatea atâtor amintiri pline de tandrețe; și numele tipărit în ziare, important. Numele. I-am pus numele meu ca să-l facă al lui. Numele acela care a fost al meu și care acum îi aparține pe de-a întregul. Numele și toți oamenii care îl pronunță: Francisco Lázaro. Apoi, apoi, mândria.

De parcă ar fi putut să vorbească în tăcere cu Francisco, își coboară privirea în stradă, pe caldarâmul din care lipsesc bolovani: figuri neregulate ale pământului cu forma

pietrelor lipsă; apoi ridică privirea. De partea cealaltă a străzii, două clădiri separate de terenuri pe care cresc cărămizi sfărâmate, gâturi de sticle sparte și roți ruginite de cărucioare de copii. Un pic mai departe, grădini de zarzavaturi, împrejmuite de garduri făcute din cutii de conserve ruginite. Un pic mai departe, șoseaua pe care, zi și noapte, trec automobile în ambele direcții. Iar dincolo de șoseaua aceea, Lisabona toată. Iar dincolo de Lisabona, lumea și fiul nostru, băiatul nostru. Iar peste toate, în toate, dimineța.

Se apleacă să ia de pe podeaua bucătăriei o bluză de-a Anei, gulerașe rotunde, brodate, și două cârlige. Muzica pianului continuă să se reverse, întruna, din radio. Dă să se aplece peste pervaz, dar, dintr-odată, se aude o bubuitură în sufragerie, ceva prăbușindu-se, explozia unei greutăți care se zdrobește de podea: sticlă, lemn, fier. Și în aceleași momente, țițetele instantanee ale lui Íris. Soția mea dă drumul bluzei din mână și nu mai stă să o vadă plutind până pe trotuar, o rupe la fugă înspre sufragerie. Soția mea cunoaște foarte bine diferența dintre diversele tipuri de plâns ale lui Íris: când se încăpățânează, când e doar speriată sau când e la necaz; de aceea, fuge cât poate de iute. Sub țițetele stridente ale lui Íris, bătăile repezi de inimă ale soției mele, care se apropie. Corpul ei străbate holul cu aceleași mișcări cu care și merge, dar mult mai rapide, căci acesta e felul ei de a alerga.

Era casa noastră. Soția mea se așeza pe treptele scării din curte, treceau astfel multe după-amiezi plăcute, de început de august, iar ea se adâncea în tricotate. Făcea jachețele sau botoșei de lână pentru fiul nostru. Mai era o lună până să se nască, dar ea deja își imagina mărimea brațelor lui și mărimea piciorușelor. Câteodată, ținea lucrurile pe

jumătate tricotate în palmele întinse, iar în momentele acelea, era de parcă ar fi văzut brațele sau picioarele fiului nostru nenăscut încă.

Eu țineam în mână capătul furtunului, apa groasă, răcoroasă, și o îndreptam spre rădăcinile pomilor și plantelor. Era în aer mirosul proaspăt al pământului care sorbea apa. Era o adiere care ne alina pielea feței.

Uneori, îmi aminteam să-i povestesc ceva. Ea se oprea ca să mă asculte. Lăsa andrelele și lucrul peste burtă, stătea să mă asculte, iar uneori tricotul începea să miște singur.

Era Francisco al nostru, mișcându-și picioarele înlăuntrul burții.

Eu spuneam:

— Când o să se facă mare, fotbalist o să se facă.

De unde era să știu eu.

Câțiva ani mai târziu, amintindu-și de loviturile de picior care, noaptea, îi desenau unghiuri în pielea burții rotunde, soția mea spunea din când în când:

— Francisco al meu a început să se antreneze pentru alergări chiar dinainte să se nască.

Dimineața soseam la atelier. Deschideam poarta, iar ecoul cheii întoarse în broască răzbătea natural din pereții acoperiți de rumeguș și praf. Odată cu primii pași ai ghetelor pe pământul de la intrare, două sau trei vrăbii zburau printre bărnele tavanului și se ascundeau în umbrele țiglelor. Când era vreme frumoasă, deschideam ferestrele spre curtea interioară. Pe bancul meu de tâmplar, uneltele se aflau acolo unde le pusesem. Lucrul mă aștepta exact în punctul în care hotărâsem să mă opresc în ajun. Era dimineață, iar când luam în mână pentru prima dată fiecare